

महाराष्ट्राचे राज्यपाल

श्री. सादिक अली

यांचे

अभिभाषण

महाराष्ट्र विधानसंडळाचे नागपूर येथील संघुक्त अधिवेशन

२१ जानेवारी १९८०

सभापती महोदय, उपाध्यक्ष महाराज व सन्माननीय सदस्यहो,

राज्य विधानमंडळाच्या १९८० सालातील या पहिल्या अधिवेशनाच्या प्रसंगी, मी आपणा सर्वांचे मनःपूर्वक स्वागत करतो.

२. या वर्षाचे पहिले अधिवेशन नागपूर येथे होत आहे याबद्दल मला व माझ्या शासनाला आनंद वाटतो.

३. चालू वर्षी वैधानिक कामांसह जी महत्वाची कामे माझ्या शासनाला हाती घ्यावयाची आहेत किंवा पुढे चालू ठेवावयाची आहेत ती नेहमीप्रमाणे आपल्या निर्दशनास आणून देण्याचा मी प्रयत्न करणार आहे.

४. राज्याच्या १९७८-८३ च्या पंचवार्षिक योजनेस नियोजन मंडळाशी विचारविनिमय करून आता अंतिम स्वरूप दिले गेले असून त्यासाठी रूपये ४,७०० कोटींचा खर्च मंजूर केला आहे. १९७८-७९ या वर्षात रूपये ७८१ कोटींचा प्रत्यक्ष खर्च असून १९७९-८० सालात रूपये ८१३ कोटींचा खर्च होईल अशी अपेक्षा आहे. १९८०-८१ या पुढच्या वर्षाच्या वार्षिक योजनेच्या संबंधात माझ्या शासनाने रूपये ८८० कोटी एवढच्या खर्चाच्या योजनेचा मसुदा नियोजन मंडळाकडे पाठवला आहे. या प्रस्तावांमध्ये ग्रामविकास, पाठवंधारे प्रकल्प, बीजनिर्मिती व बीज पुरवठा (टान्समिशन), रोजगार हमी योजना आणि किमान गरजांचा कार्यक्रम यांच्याशी संबंधित कार्यक्रमांवर भर देण्यात आला आहे. फेब्रुवारी १९८० च्या प्रारंभीच्या काळात नियोजन मंडळाशी विचारविनिमय करून वार्षिक योजनेस अंतिम स्वरूप दिले जाईल अशी अपेक्षा आहे.

५. दुर्घटव्यवसाय, पशुपालन, ग्रामोद्योग इत्यादींसारखे छोटे उत्पादक व्यवसाय उपलब्ध करून देऊन गरीब जनतेची आर्थिक स्थिती सुधारण्याच्या दृष्टीने १९७८ पासून भारत सरकारने पुरस्कृत केलेला एक एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम १२७ गटांत राबवला जात आहे. या कार्यक्रमाद्वारे १९७८ पासून आजवर ७० हजार व्यक्तींना फायदा मिळाला आहे. चालू साली भारत सरकारने आणखी ६ गट मंजूर केले असून या वर्षात ५८ गटांना प्रत्येकी रूपये ५ लाख जादा रक्कम देण्यात आली आहे. चालू वर्षी १३३ गटांत ८.९.१५ कोटी एवढी रक्कम खर्च करून हा कार्यक्रम राबविला जात आहे. केंद्र सरकारच्या मदतीचे स्वरूप एप्रिल १९७९ पासून बदलले असून आता केंद्रीय सहाय्य फक्त ५० टक्के मिळेल. पुढील वर्षामुळे भारत सरकारकडून हा कार्यक्रम चालू ठेवला जाईल आणि एकूण कार्यक्रमात वाढ करण्यात येईल अशी माझ्या शासनाला आशा आहे.

६. सिचनक्षेत्राच्या विकासासाठी आंतरराष्ट्रीय विकास संघटना (आय.डी.ए.) आणि आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी (आय.एफ.ए.डी.) यांच्या मदतीने भीमा व इतर ५ मोठ्या पाठवंधारे प्रकल्पांचे बांधकाम आणि २ जुन्या प्रकल्पांचे आधुनिकीकरण चालू आहे आणि यासाठी जबळजवळ २६० द.ल. अमेरिकन डॉलर्स इतके कर्ज आतापर्यंत मंजूर झालेले आहे.

गेल्या वर्षात आंतरराज्यीय पाणी तंच्यांना अंतिम स्वरूप देण्यात आपल्याला बरेच यश मिळाले आहे. गोदावरी पाणी वाटपाच्या बाबतीत संबंधित राज्यांनी वेळोवेळी जे करार आपापसात केले होते त्यांवर आता न्यायाधिकरणाचे शिक्कामोर्तंब झाले आहे. नर्मदा पाणी वाटप तंटा न्यायाधिकरणाचा निकालदेखील जाहीर झाला आहे आणि त्यानुसार ०.२५ एम.ए.एफ. (११ टो.एम.सी.)

पाणी वापरण्याचा हक्क व नवागाव प्रकल्पात निर्माण होणाऱ्या एकूण विजेपंकी २७ टक्के विजेचा हक्क महाराष्ट्राला मिळाला आहे.

७. याच संदर्भात माझ्या राज्याच्या दृष्टीने गेली अनेक वर्षे चित्रेचा विषय बनून राहिलेल्या एका जिव्हाळ्याच्या प्रश्नाचा उल्लेख करणे मी माझे कर्तव्य मानतो. हा प्रश्न महाराष्ट्र-कर्नाटक या दोन राज्यांतील सीमा भागाचा आहे. गेली २२ वर्षे भिजत पडलेला हा प्रश्नही लौकरच न्याय तत्त्वावर सुटेल अशी मला व माझ्या शासनाला आशा वाटते.

८. ग्रामीण भागात द्विरवर पसरलेल्या कुटीरोगांच्या व लघु उद्योगांच्या प्रगतीकडे लक्ष पुरविष्ण्यासाठी व छोट्या उद्योजकांना सर्व प्रकारच्या सेवा व सुविधा एकाच ठिकाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी राज्याच्या (मुंबई सोडून) सर्व जिह्वांमध्ये जिल्हा उद्योग केंद्रे स्थापन करण्यात आली आहेत. राज्यातील अविकसित भागात लाजगी उद्योगांना आकृष्ट करण्यासाठी राबविष्ण्यात येत असलेली सामूहिक उत्तेजन योजना सुधारून अधिक व्यापक व आकर्षक करण्यात आली आहे. नवीन उद्योग सुरु करण्यासाठी शासकीय विभागांकडून व संस्थांकडून आवश्यक असलेले परवाने एकाच स्थळी व सुलभ रीतीने व लौकर मिळावेत यासाठी 'उद्योगमित्र' ही स्वतंत्र यंत्रणादेखील नुकतीच स्थापन करण्यात आली आहे. याशिवाय शासनाच्या पुढाकाराने सार्वजनिक क्षेत्रात औरंगाबाद येथे एक नवीन संयुक्त कापड गिरणी नुकतीच सुरु करण्यात आली असून तशीच दुसरी नवीन कापड गिरणी विदर्भातील कळपेश्वर येथे उभारण्यात येत आहे.

९. पेट्रो-केमिकल उद्योगसमूह स्थापन करण्याच्या शक्यतेविषयी राज्य शासनाला सल्ला देण्यासाठी डॉ. सेठना यांच्या अध्यक्षतेखाली जो अभ्यासगट नेमण्यात आला होता त्याच्या शिफारशी-नुसार केंद्र शासनाला गेंस क्रॅकर व तीन डाऊन स्ट्रीम प्रकल्प केंद्रीय सार्वजनिक क्षेत्रात स्थापन करण्याबद्दल प्रस्ताव पाठवण्यात आला आहे. राज्याचा, विशेषकरून कोकणासारख्या अविकसित भागाचा, विकास झपाटच्याने होण्यास पेट्रो-केमिकल उद्योगसमूहाच्या उभारणीमुळे वरीच चालना मिळेल. म्हणून यासंबंधातील राज्य शासनाच्या प्रस्तावास केंद्राकडून अनुकूल प्रतिसाद मिळेल अशी आशा आहे.

१०. औद्योगिक संबंधविषयक परिस्थितीत गेल्या वर्षांच्या तुलनेने चालू वर्षात भरीव सुधारणा झाल्याचे दिसून येते. औद्योगिक अशांततेचे एक प्रमुख कारण म्हणजे कामगारांची सेवा समाप्ती आदि संबंधीची व्यक्तिगत प्रकरणे निकालात नियम्यास होणारा विलंब हे होय. हे लक्षात घेऊन अशा प्रकरणांचा लौकरात लौकर व शक्यतो ९ महिन्यांच्या आत निकाल लागावा अशी तरतुद करण्यासाठी संबंधित अधिनियमात सुधारणा करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. त्याचप्रमाणे माथाडी, हमाल व इतर श्रमजीवी कामगारांच्या संबंधातील अधिनियमात दुरुस्ती करून त्या अधिनियमाखालील गुन्हे निकालात काढण्याचे अधिकार आता फौजदारी कोर्टच्याएवजी कामगार व औद्योगिक न्यायालयांकडे देण्याचे व बूहन्मुंबईच्या परिसरात अशी जास्त प्रकरणे असल्यामुळे ती हाताळण्यासाठी मुंबईत एका स्वतंत्र कामगार न्यायालयाची स्थापना करण्याचे शासनाने ठरविले आहे. विद्युत वापरावरील निर्बंधांचा एखाद्या कारखान्याकडून भंग झाल्यास, त्याचा बोज पुरवठा खंडित करण्यात येतो व त्यामुळे काम बंद झाल्याच्या काळात कामगारांना फक्त अर्धा पगार मिळतो. त्याएवजी अशा काळात त्यांना पूर्ण पगार मिळावा यासाठी संबंधित अधिनियमात योग्य त्या दुरुस्त्या करण्याचाही शासनाचा इरादा आहे.

११. हातमाग व यंत्रमाग विणकरांना राज्यातूनच उपलब्ध होणारे सुताचे प्रमाण वाढवून देण्याच्या उद्देशाने आजपर्यंत ३० पेक्षा अधिक सहकारी सूत गिरण्यांची नोंदणी करण्यात आलेली असून पुढील पाच वर्षांमध्ये किमान अशाच १५ नवीन गिरण्या स्थापन करण्याचा कार्यक्रम शासनाने आवला आहे. कापूस खरेदी योजनेने आता चांगले मूळ धरले असून चालू हंगामात १६ लक्ष गासड्या कापूस खरेदी होईल अशी अपेक्षा आहे. या योजनेसाठी पतपुरवठा देण्याचे रिझर्व बँकेने मान्य केले आहे. कापूस योजनेचा पाया मजबूत करण्यासाठी व तिच्या अंमलबजावणीत आवश्यक त्या सुधारणा करण्यासाठी संबंधित अधिनियमात सुधारणा करणारे विधेयक लौकरच सादर करण्यात येईल.

१२. शेतकऱ्यांना आणि विशेषत: अल्प भूमिधारकांना व आदिवासींना महाराष्ट्र राज्य सहकारी भू-विकास बँकेमार्फत पतपुरवठा पुन्हा सुरु करावयाचा आहे. त्यासाठी शासनाला काही शासन-पुरस्कृत योजनांनुसार, वसूल न होण्याजोग्या कर्जापोटी ₹.८.१५ कोटी इतक्या रकमेची बँकेला भरपाई करून द्यावयाची आहे. शासन लहान शेतकऱ्यांना आणि आदिवासींना पीककर्जाच्या संबंधात व्याजापोटी अर्थसहाय्यदेखील देत आहे. परिणामत: जास्तीत जास्त ७५० रुपये इतकी पतमर्यादा असणाऱ्या आदिवासींना बिनव्याजी पीककर्जे मिळत आहेत. तसेच इतर लहान शेतकऱ्यांनादेखील ४ टक्के इतक्या अल्प व्याजाच्या दराने पीककर्जे मिळत आहेत.

१३. शेतमालास किफायतशीर किमत न मिळणे व वारंवार येणाऱ्या नैसर्गिक आपत्तींमुळे नापिकीला तोंड द्यावे लागणे यांमुळे लहान शेतकरी एका दुष्टचक्रात सापडलेला असून त्याला सहकारी संस्थेकडून घेतलेले पीककर्ज परत करणे शक्य झाले नाही आणि थकबाकीदार झाल्यामुळे त्याला पुढे कर्ज मिळण्याची सोय जबळ जबळ उरलेली नाही. याचा उत्पादनवाढीवर साहजिकच अनिष्ट परिणाम होत आहे. तेव्हा अशा अल्पभूधारक शेतकऱ्यांना पतपुरवठा पुन्हा चालू व्हावा यासाठी शासनाने नुकताच एक धाडीसी निर्णय घेतला आहे. या निर्णयानुसार अल्पभूधारक शेतकऱ्यांकडील थकित व्याजाची संपूर्ण रक्कम शासनाने भरावयाची आहे. याव्यतिरिक्त मुद्दलाची रक्कमदेखील सहकारी बँकेकडे शासनाने जमा करावयाची असून त्याची परतफेड शेतकऱ्यांने शासनाला १० वर्षांत बिनव्याजी तगाई म्हणून करावयाची आहे. रिझर्व बँक व केंद्र शासनाचा या निर्णयास प्रतिसाद मिळेल आणि या निर्णयाची अंमलबजावणी झाल्यानंतर लक्षावधी अल्पभूधारक शेतकऱ्यांचा कुंठित झालेला पतपुरवठा पूर्ववत चालू होऊन ते राज्याच्या उत्पादनवाढीच्या कार्यक्रमाला ठोस रोटीने हातभार लावू शकतील व थकबाकीसुळा भरू शकतील अशी माझ्या शासनाची अपेक्षा आहे.

१४. यावर्षी पावसाळा सुमारे १० दिवस उशीरा सुरु झाला. खरीप हंगामात अधूनमधून उघडीपही पडत असे. त्यामुळे काही भागांमध्ये जमिनी पार सुकून गेल्या. यामुळे, नेहमीच्या ८८.९६ लाख हेक्टर खरीप क्षेत्रापैकी १७ जिल्ह्यांमधील ४.४५ लाख हेक्टर जमिनीत कमी-अधिक प्रमाणात पेरणीच झाली नाही.

१५. त्याचप्रमाणे जमिनीत ओलावा नसल्यामुळे १५ जिल्ह्यांमधील सुमारे ४.७८ लाख हेक्टर क्षेत्रातील पिकांची हानी झाली. त्यामुळे अंदाजे ४.८६ लाख टन अन्धान्याचे उत्पादन बुडले. सप्टेंबर व ऑक्टोबर महिन्यांत थोडाफार चांगला पाऊस झाल्याने बरड व मध्यम प्रतीच्या जमिनीवरील पिकांच्या दृष्टीने तो चांगलाच लाभदायी ठरला. त्यामुळे खरीप धान्याचे एकूण उत्पादन सुमारे ६८ लाख टन होईल अशी अपेक्षा आहे. त्याचप्रमाणे येत्या रबी पिकांची परिस्थितीही आशादायक आहे. खरीपाची पेरणी न झालेल्या जमिनीपैकी शक्य तितकी जास्त जमीन रबीच्या लागवडीखाली

आणण्याचा प्रयत्न करण्यात आला आहे. राज्याने कृषिसाठी आखलेल्या आकस्मिक खर्चाच्या योजनेची भारत सरकारने वाखाणणी केली आहे, हे आपल्या निंदशनास आणून देण्यास मला आनंद बाटतो.

१६. अवर्षण, महापूर व गारपीट यासारख्या नैसर्गिक आपत्तींमुळे हतबल झालेल्या शेतकऱ्यांना सहाय्य देण्यासाठी शासनाने महत्त्वाची पावळे उचलली आहेत. विशेषेकून चार हेक्टरपेक्षा कमी जमीन असलेल्या शेतकऱ्यांना परत पेरणीसाठी किंवा नवीन हंगामाच्या पेरणीसाठी बियाणे विनामूल्य देण्यात आले. चार हेक्टरपेक्षा जास्त जमीन धारण करण्याचा शेतकऱ्यांना मात्र बियाणे कर्ज रूपाने देण्यात आले. याशिवाय अशा सर्व शेतकऱ्यांना खत व वैरणीच्या रूपाने कर्जपुरवठा करण्यात आला व रोजगार हमी योजनेखाली काम पुरविण्यात आले. नैसर्गिक आपत्तींची झळ पोचलेल्या भागातील पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा, टँकर्स व पाणीपुरवठा योजनांच्या सहाय्याने कायम राखण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. या योजनेखाली सप्टेंबर १९७२ पर्यंत अंदाजे ३ कोटी रुपये व रोजगार हमी योजनेवर अंदाजे ३२.५० कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. याव्यतिरिक्त नेहमी दुष्काळ पडणाऱ्या भागातील शेतकऱ्यांना दिलासा म्हणून ९.९० लक्ष शेतकऱ्यांकडील सुमारे १२७ कोटी रुपयांची मृदसंधारण कर्ज माफ करण्यात आली आहेत.

१७. ज्वारी आणि मध्यम प्रतीचा भात व भरड भात यांचे दर पूर्वी अनुक्रमे विवटलला ७७ रुपये आणि ९० रुपये व ८५ रुपये असे होते. खरेदीच्या चालू हंगामात त्यात वाढ करण्यात आली व ते ज्वारीकरता दर विवटलमागे रु. ८७ आणि भाताला दर विवटलमागे रु. ९५ असे वाढवण्यात आले आहेत.

१८. यंदाच्या पुरामुळे नागपूर विभागातील सर्व जिल्हांत व कोल्हापूर, सातारा, सांगली व सोलापूर या जिल्ह्यांच्या काही भागात पुराचा अभूतपूर्व तडाखा बसला. हजारो लोक बेघर झाले इतकेच नव्हे तर त्यांच्या पिकांची, घरांची व इतर मालमत्तेची जबर हाती झाली. अन्न, वस्त्र, भांडी इत्यादी तातडीची मदत शासनाने दिलीच. पण त्याव्यतिरिक्त एकूण घरांची पडझड लक्षात घेऊन विदर्भ विभागासाठी सुमारे १० हजार घरे बांधण्याचा एक प्रचंड घरबांधणी कार्यक्रमही शासनाने हाती घेतला. विदर्भाच्या सर्व जिल्हांत हे काम चालू असून येत्या पावसाळचापूर्वी या सर्व बेघरांना निवारा देण्याचे काम पूर्ण होईल अशी अपेक्षा आहे. राज्यातील सर्व स्तरांतील लोकांनी पूरग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी सदळ हाताने मदत केली असून आजबर मुख्यमंद्यांच्या विदर्भ, मोरवी पूरग्रस्तांच्या सहाय्य निधीत ३.३६ कोटीच्या वर रुपये जमा झाले आहेत.

याशिवाय राज्यात चालू असलेल्या वेगवेगळ्या प्रकल्पांमुळे विस्थापित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाचे कामदेखील द्रुतगतीने चालू आहे. आतापर्यंत झळ पोचलेल्या एकूण १ लक्षापेक्षा अधिक कुटुंबांपैकी जवळजवळ ७७ हजार कुटुंबांचे पुनर्वसन करण्यात आलेले आहे. शासकीय सेवेतील तसेच शासनपुरस्कृत महामंडळांतील व शासनाच्या नियंत्रणाखाली असलेल्या इतर संस्थांतील पदे भरताना प्रकल्पग्रस्तांना अप्रक्रम देण्याचे शासनाने ठरविले आहे.

१९. राज्यातील दलणवळणाच्या गरजा लक्षात घेऊन महत्त्वाच्या राज्य महामार्गांची दुरस्ती व विशेषत: आदिवासी विभागांकडून जाणारे रस्ते आणि पुलांची कामे यांच्यावर भर देण्यात आलेला आहे. त्याचप्रमाणे १,५०० व त्याहून अधिक लोकवस्तीच्या गावांना आणि १,००० ते १,५०० च्या दरम्यान लोकवस्ती असलेल्या गावांपैकी निवान ५० टक्के गावांना मोठ्या रस्त्यांनी बारमाही रस्त्यांशी जोडण्याचे आयोजिले आहे. नागपूर विभागात नुकत्याच घेऊन गेलेल्या पुरानंतर

खंडित झालेले दलणवळण पुन्हा चालू करण्यासाठी तातडीचे काम हातात घेण्यात आले असून यासाठी अंदाजे ३।। कोटी रुपयांचा विशेष कार्यक्रम आखण्यात आलेला आहे.

२०. १९७९ हे वर्ष आपण राजभाषा वर्ष म्हणून साजरे केले हे आपण सर्व जाणताच. सरकारी कामकाजात मराठीचा वापर करून घेण्याच्या दृष्टीने शासन शर्थांचे प्रयत्न करीत आहे आणि १९८५ पर्यंत संपूर्ण व्यवहारात मराठीचा वापर होईल अशी आशा आहे.

२१. बांधकाम कार्यक्रमात जी विशेष उल्लेखनीय कामे घेण्यात आलेली आहेत त्यामध्ये नवीन विधानभवन, विक्रीकर विभागासाठी एक १० मजली इमारत, आदिवासी क्षेत्रात गोदामे व आश्रमशाठा, न्यायालयांच्या इमारती व न्यायाधीशांसाठी घरे इत्यादींचा अंतर्भव आहे. याशिवाय पोलिसांकरिता या वर्षी हुडकोच्या मदतीने व राज्याच्या अर्थसंकल्पात रु. ४ कोटींची जादा तरतूद करून एक मोठा कार्यक्रम हाती घेण्यात आलेला आहे. यामुळे विभिन्न योजनांखाली पोलिसांसाठी जवळजवळ ८,६०० घरे १९८१ च्या मध्यापर्यंत पूर्ण होतील.

२२. राज्यातील पोलिसांच्या कामाची विशिष्ट परिस्थिती लक्षात घेऊन त्यांच्या सेवाविषयक परिस्थितीत काही महत्त्वाचे बदल करण्यात आले आहेत. साप्ताहिक सुटी घेण्याचा हवक आणि ती न मिळाल्यास त्याएवजी दैनिक भत्ता, तसेच दरवर्षी १५ दिवस जादा अर्जित रजा व ती न घेतल्यास त्याएवजी रोख रक्कम घेण्याची सोय व दरमहा रु. १० प्रमाणे गणवेष भत्ता हा नव्याने मंजूर करण्यात आलेला आहे. पोलीस दिलाचे निरीक्षक यांना सुटचा व जादा अर्जित रजेची सवलत लागू करण्यात आलेली आहे. याशिवाय त्यांना कर्मचारी संघटना स्थापन करण्याची देखील प्रवानगी देण्यात आलेली आहे. राज्यपातळीवर कर्मचारी परिषदा (स्टाफ कौन्सिल्स) आणि जॉइंट कन्सल्टेटिव्ह कौन्सिल्स स्थापन करण्याचे ठरविले आहे.

२३. अर्थसहाय्य वेऊन औद्योगिक कामगारांसाठी बांधलेल्या गाळाचामध्ये राहणारे कामगार तसेच आर्थिक दृष्टच्या दुर्बंध गटातील तेथे राहणाऱ्या व्यक्ती यांनी हे गाळे आपणास विकत द्यावेत अशी सतत मागणी केली. त्याप्रमाणे भारत सरकारची मान्यता घेऊन राज्य शासनाने हे गाळे विकण्यासंबंधी जरूर ते आदेश काढले आहेत.

२४. मुंबई महानगर प्रदेशात असलेल्या पाणीपुरवठाच्या व गटार व्यवस्थेच्या सोयी बृहस्पंबद्धवाहेरील ६ शहरे व १०४ गावे यांना पुरविण्यासाठी एक प्रकल्प तयार करण्यात आला व जागतिक बैकेकडून त्याला मंजुरी मिळाली आहे. या प्रकल्पाला अंदाजे ८६ कोटी रुपये इतका खर्च येणार असून तो ५ वर्षांत पूर्ण करावयाचा आहे. मुंबई शहरासाठी जागतिक बैकेच्या मदतीने सुरु करण्यात आलेला भातसा प्रकल्पाचा पीहिला टप्पा काही अशी पूर्ण ज्ञाल्यामुळे मुंबई शहराला डिसेंबर १९७९ पासून ३० दशलक्ष गेलेन जादा पाणी रोज मिळू लागले आहे आणि नजिकच्या काळात हा पाणीपुरवठा १०० दशलक्ष गेलनपर्यंत वाढेल. नवीन मुंबईच्या प्रकल्पाचे काम देखील जमीन उपलब्ध होऊ लागल्यामुळे अधिक गतिमान झालेले आहे.

२५. कुटुंब कल्याण कार्यक्रमात आपले राज्य आघाडीवर आहे. या कार्यक्रमाला चालना देण्यासाठी आणि अधिकाधिक जोडप्यांना हा कार्यक्रम लागू करण्यासाठी खास प्रयत्न करण्यात येत आहेत. १६ सप्टेंबर १९७९ ते १५ ऑक्टोबर १९८० या काळातील खास मोहिमेखाली भारत सरकारने मंजूर केलेल्या नेहमीच्या प्रोत्साहनपर रकमेबोराबरच राज्याच्या निधीतून देखील १ कोटी रुपयांहन

अधिक प्रोत्साहनपर जादा रकमा रोखीने देण्यात आल्या. या खास मोहिमेला चांगले यश मिळाले आणि त्या महिन्यात सुमारे १.२८ लाख नसबंदी शस्त्रक्रिया करण्यात आल्या व वर्षभरात २.४६ लाख नसबंदी शस्त्रक्रियांचे लक्ष्य गाठले जाईल.

२६. चांगल्या वैद्यकीय व आरोग्य सेवेला ग्रामीण भागांतून वाढती मागणी असल्यासुले शासनाने नुकताच अल्प मुदतीचा वैद्यकीय पदविका पाठ्यक्रम सुरु केला. शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर एम.बी.बी.एस. डॉक्टर आणि बहुउद्देशीय कार्यकर्ते या दोहोच्या मधल्या पातळीवरून हे वैद्यकीय सहायक आरोग्य सेवा पुरवू शकतील.

या पाठ्यक्रमासाठी या वर्षी कोल्हापूर, अकोला, नांदेड, धुळे व रत्नागिरी येथे पाच केंद्रे उघडण्यात आली असून एकूण २०० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला आहे. ग्रामीण जनतेला योग्य ती आरोग्य सेवा उपलब्ध व्हावी म्हणून हे वैद्यकीय सहायक ग्रामीण भागात स्वतंत्रपणे व्यवसाय करतील, हा मुख्य हेतू लक्षात घेऊन १०+२ ही अर्हता असणाऱ्या व सातव्या इयत्तेपर्यंतचे शिक्षण ग्रामीण क्षेत्रातच घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचीच या पाठ्यक्रमासाठी निवड करण्यात येते.

२७. तालुक्याच्या ठिकाणी असलेल्या ग्रामीण जनतेला प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या ठिकाणी पुरविण्यात येणाऱ्या वैद्यकीय सेवांबरोबरच सुधारित सेवा पुरविण्यासाठी ज्या तालुक्याच्या ठिकाणी रुग्णालयाची सोय नाही अशा प्रत्येक तालुक्यात टप्प्याटप्प्याने ३० खाटांचे एक रुग्णालय काढण्याचा एक कार्यक्रम शासनाने अलिकडेर्च हाती घेतला आहे. ह्या रुग्णालयात क्ष-फिरणाच्या व प्रयोगशाळेच्या सोयी असतील.

२८. ग्रामीण भागातील प्राथमिक शाळांतील मुलांना सकस आहार मिळावा आणि त्यांची शाळांतील उपस्थिती वाढावी म्हणून त्यांना पूरक आहार किंवा शाळांतून खाऊ पुरविण्याच्या योजनेवर १९७८-७९ या वर्षी अधिक भर देण्यात आला आहे. राज्याच्या अवर्षणग्रस्त तालव्यांतील व आदिवासी उपयोजनेच्या क्षेत्रातील ६-११ वर्षे या व्योगटातील प्राथमिक शाळांतील सर्व मुलांना ही योजना लागू करण्यात आली. १९७८-७९ या वर्षी या योजनेचा ७ लाख मुलांना लाभ झाला तर चालू वर्षी या योजनेचा १० लाख मुलांना लाभ होईल अशी अपेक्षा आहे.

२ ऑक्टोबर १९७९ पासून शासनाने सुमारे १,१०० गावांतील शालेय खाद्य कार्यक्रमाखाली येणाऱ्या १०.२५ लाख मुलांपैकी २ लाख मुलांना पौष्टिक आहार/सुखडी या ऐवजी अंग म्हणून दूध देण्यास सुरवात केली आहे. दूध वाटपाच्या कामात प्रारंभी काही उणीवा आढळून आल्या आणि त्या दूर करण्यासाठी सत्वर उपाय योजन्यात आले.

२९. गावांना स्वच्छ व पुरेसा पाणीपुरवठा होणे ही एक मूलभूत गरज आहे. शासनाने सावंजनिक पाणीपुरवठ्याच्या ठिकाणापासून ०.६ कि.मी. पेक्षा जास्त अंतरावर असलेल्या १०० व त्यापेक्षा अधिक लोकसंख्या असणाऱ्या वाड्यांसह सर्व गावांना सहावी पंचवार्षिक योजना संपर्यापूर्वी असा पाणीपुरवठा करण्याचे ठरविले आहे.

जून १९८१ पर्यंत निदान ८,००० गावे (वाड्यांसह) या योजनेखाली येतील असा प्रयत्न करण्यात येत आहे.

३०. व्यापार्यांकडून होणारी आदिवासींची पिठऱ्याकूक थांबविण्यासाठी सुरु केलेली विवक्षित शेतमाल व गौण वनोत्पादने यांच्या एकाधिकार खरेदीची योजना आदिवासींना फार फायदेशीर ठरली असून

या योजनेला उत्तम प्रतिसाद मिळत आहे. १९७९-८० या वर्षीदेखील शासनाने ही योजना चालू ठेवलेली आहे. चालू वर्षी विवक्षित आदिवासी क्षेत्रात रु. ८.२५ कोटी मूल्याच्या ७ लाख किवटल अधिसूचित वस्तूंची खरेदी करण्यात येईल असा अंदाज आहे. याशिवाय खावटी कर्जे देण्याची योजनाही चालू ठेवण्यात आली आहे आणि ५४,१५५ आदिवासी लोकांना रु. ६४.२३ लाखांचे कर्ज देण्यात आले आहे.

अनुसूचित जातीसाठी असलेल्या सरकारी आश्रमशाळांबरोबर अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती यांच्यासाठी २३६ आश्रमशाळा असून त्या स्वेच्छासंस्थांकडून चालविल्या जातात. त्यासाठी या स्वेच्छासंस्थांना ९० टक्के सहायक अनुदान दिले जाते. सहायक अनुदान म्हणून देण्यात येणाऱ्या निरनिराळ्या अनुज्ञेय वस्तूंच्या प्रमाणात नुकतीच सुधारणा करण्यात आली आहे. चालू वर्षी आदिवासी उपयोजना क्षेत्रामध्ये १४ नवीन प्राथमिक आरोग्य केंद्रांना मंजुरी देण्यात आली.

३१. बालकवर्षमध्ये शासनाने गरजू मुलांची विशेषत: ० ते ६ आणि ६ ते १२ वर्षे या वयोगटांतील मुलांची काळजी घेण्याकरिता व त्यांच्याकडे लक्ष पुरविण्याकरिता बरेच उपाय योजले आहेत. सकस आहार, रोगप्रतिकारक्षमता, आरोग्य तपासणी, प्राथमिक शिक्षण, दिवसाची संगोपन केंद्रे व पालणाघरे इत्यादी अनेक सेवांची तरतुद करण्यासाठी ग्रामीण भागामध्ये प्रत्येक जिल्ह्यात ५००हून कमी लोकवस्ती असलेल्या ४ ते ५ गावांची निवड करण्यात आली आहे.

असंघटित व्यवसाय क्षेत्रांमध्ये सुमारे ५०० मुलांना मानीव पालक प्राप्त करून देण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आणि या कार्यक्रमासाठी प्रत्येक मुलामार्गे दरमहा रु. ६० एवढ्या रकमेची तरतुद करण्यात आली. त्याच्यप्रमाणे शहरी भागातदेखील आईवडील नसलेल्या व निराश्रित ५०० मुलांना मानीव पालक प्राप्त करून देण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. यासाठी प्रत्येक मुलामार्गे दरमहा रुपये ४० एवढे आर्थिक सहाय्य दिले जाते.

३२. विजेच्या बाबतीत, राज्याला वीजकपातीच्या फार मोठ्या संकटाचा सामना करावा लागत आहे. परिस्थिती आपल्या आवाक्याबाबूरे गेल्याने मे व जून १९७९ मध्ये वीजपुरवठा खूपच खालावला होता. तथापि, त्यानंतर मात्र परिस्थितीत वरीच सुधारणा झाली. विजेची मागणी ही तिच्या निर्मितीपेक्षा अधिक असल्याने राज्याला आणखी काळ वीजकपात सोसावी लागणार आहे.

वीजनिर्मितीची क्षमता वाढवण्याचेही प्रथत करण्यात येत आहेत. राज्य योजनेतील तरतुदीचा वराच मोठा भाग त्यासाठी राखून ठेवण्यात आला आहे. १९७९-८० मध्ये विजेची क्षमता ४२० मेर्गवैटने वाढविण्यात येणार आहे.

चालू वर्षात १,८०० गावांना आणि ५०,००० पंपांना वीज पुरवठा करण्यात येईल. अशा रीतीने वर्ष अखेरीस राज्यातील २५,४७३ (७० टक्के) गावांना वीजपुरवठा करण्यात येईल. यंदा वीज पुरवठा करावाच्या एकूण गावांपैकी व पंपांपैकी २०० गावे व १,२५० पंप हे आदिवासी क्षेत्रातील असतील आणि सुमारे २,००० हरिजन वस्त्यांना वीज पुरवली जाईल.

१ एप्रिल १९७९ पासून ग्रामीण भागात पिण्याच्या पाण्यासाठी करण्यात येणाऱ्या वीज पुरवठ्या-वरील प्रशुल्क (टॅरिफ) युनिटमार्गे ३२ पैशांवरून २० पैशांपैर्यंत कमी करण्यात आले. या प्रयोजनासाठी विजेचा वापर करण्याऱ्या ग्राहकांना प्रत्येक अश्वशरवती (हॉस्पॉवर) मार्गे वर्षाला रुपये १२५ या दराने अश्वशरवतीच्या आधारे प्रशुल्क (टॅरिफ) देण्याचीही मुभा देण्यात आली आहे.

पुढील वर्षात १,९५० गावांना व ५२,३०० पंपांना वीज पुरवठा करण्याचे योजले असून त्यामध्ये ३०० आदिवासी गावे व आदिवासी क्षेत्रातील २,५०० पंप समाविष्ट आहेत. तसेच सुमारे २,५०० हरिजन वस्त्यांनादेखील वीज पुरवठा करण्यात येईल.

३३. सन्माननीय सदस्यांना माहीत आहेच की, महाराष्ट्र विक्रीकर विधेयक, १९७९ ला राष्ट्रपतींची अनुमती मिळाल्यानंतर हा अधिनियम जून १९७९ मध्ये राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आला. व्यापार, उद्योग व ग्राहक यांच्या विविध गटांनी अधिनियमातील काही तरतुदींच्या बाबतीत आक्षेप घेऊन तकारी केल्या होत्या. शासनाने संबंधित व्यक्तींशी याबाबतीत अनेकदा चर्चा केलेली आहे. या अधिनियमातील तत्वांशी विसंगत अशा किंवा त्यापासून मिळणाऱ्या महसुलांत ज्यामुळे घट होईल अशा बाबी वगळून ज्या तरतुदी कारण नसताना लासदायक ठरण्याची शक्यता आहे अशा तकारी दूर करणे शक्य आहे आणि तसे करण्याचा माझ्या शासनाचा प्रयत्न राहील. हा अधिनियम एप्रिल १९८० पासून अंमलात आणण्याचा शासनाचा भानस आहे.

३४. किमान गरजांच्या कार्यक्रमास आणि समाजाच्या दुर्बल घटकांशी संबंधित इतर कार्यक्रमांना माझ्या शासनाने जो अगदी वरचा अग्रक्रम दिला आहे त्यावर मी भर देऊ इच्छितो. भारत सरकारने तयार केलेल्या किमान गरजांच्या सुधारित कार्यक्रमात, १९७९-८३ या पंचवार्षिक योजनेच्या अखेरीस, ४५ टक्के भूमिहीन व बेधर ग्रामीण मजुरांना घरांसाठी जागा व घरकुले उपलब्ध करून देण्याचे लक्ष्य नजरेसमोर ठेवण्यात आले होते, तर माझ्या शासनाने १९८१-८२ च्या अखेरपर्यंत अशा १०० टक्के लोकांना या योजनेखाली आणण्याचे योजिले आहे. त्यादृष्टीने यावर्षी ६१,००० घरकुले बांधण्याकरता ६०२.८० लाख रुपयांची एकूण तरतूद या योजनेसाठी करण्यात आली आहे.

त्याचप्रमाणे ग्रामीण पाणीपुरवठ्याबाबत भारत सरकारने सुचवलेला इष्टांक हा मार्च १९८३ अखेर सर्व अवघड गावे समाविष्ट करण्याच्या उद्देशाने ठरवलेला आहे, तर जून १९८२ अखेर सर्व अवघड गावांच्या समस्या सोडवण्याचा माझ्या सरकारचा विचार आहे. इतकेच नव्हे तर जून १९८३ अखेरपर्यंत राज्यातील सर्वच गावांना पिण्याच्या पाण्याची सोय उपलब्ध करून देण्याचाही मानस आहे. या दृष्टीने माझ्या शासनाने चालू वर्षीच्या कार्यक्रमात वाढ केली असून त्यासाठी अंदाजपत्रकातील सूळ तरतुदीशिवाय, रु. ८.०० कोटींची जादा तरतूद केली आहे. किमान गरजांच्या कार्यक्रमाखालील ग्रामीण रस्तेबांधणीचा कार्यक्रम अंमलात आणतेवेळी जरूर तर अशा रस्त्यांची आवणी बदलूनसुद्धा गावांतील हरिजन वस्त्या या रस्त्यांशी जोडण्यास अग्रक्रम देण्यात येईल.

३५. वन जमिनीवर व इतर सरकारी जमिनीवर काही जणांनी शेती करण्यासाठी अतिक्रमणे केलेली होती. अशा प्रकारच्या ३१ मार्च १९७८ रोजी अस्तित्वात असलेल्या अतिक्रमणांच्या बाबतीत शासनाने डिसेंबर १९७८ मध्ये असे आदेश दिले होते की, अतिक्रमण करणाऱ्या व्यक्ती, शासनाने नमूद केलेल्या निकषांनुसार पात्र असतील तर त्यांना त्या जमिनी प्रचलित कायद्याप्रमाणे देऊन त्यांची प्रकरणे नियमित करण्यात याची. या आदेशाची व्याप्ती वाढवावी म्हणून अनेक अभिवेदने आली होती. ती विचारात घेऊन, शासनाने सप्टेंबर १९७९ मध्ये असे आदेश दिले की, १ एप्रिल १९७२ ते ३१ मार्च १९७८ या दरम्यान कोणत्याही वेळी ज्या वन जमिनीवर अतिक्रमण करण्यात आली असतील त्या जमिनी पूर्वीच्या अतिक्रमण करणाऱ्या व्यक्तींना देण्यासाठी त्यांचे निर्वनीकरण करावे.

३६. राज्याच्या मागास भागाच्या विशिष्ट सदस्यांकडे माझे सरकार लक्ष पुरवीत आहे. या संदर्भात रत्नागिरी येथील भगवती बंदर प्रकल्पासाठी, त्याचप्रमाणे चंद्रपूर जिल्ह्यात नवीन उभारण्यात येणाऱ्या सिमेंट कारखान्यांना लागण्याऱ्या सोयी पुरविण्यासाठी आणि नागपूर शहराच्या पाणी-पुरवठा प्रकल्पासाठी आवश्यक त्या जादा तरतुदी करण्यात येत आहेत.

३७. आपल्या राज्यातील दुर्बल घटकांना वरदान ठरलेला सर्वांत महत्त्वाचा कार्यक्रम म्हणजे आपली रोजगार हमी योजना. चालू वर्षी या योजनेवर अंदाजे ८१.५० कोटी रुपयांचा खर्च अपेक्षित आहे. या योजनेमुळे विशेषत: यासीण क्षेत्रातील अकुशल मजुरांना रोजगार मिळाण्याचे एक हुक्मी साधन प्राप्त झाले आहे. चालू वर्षी या कार्यक्रमाखाली धान्याच्या रूपाने वेतनाचा काही भाग देण्यास सुरुवात केल्यापासून सुमारे ६४ हजार टन अन्नधान्याचे वाटप करण्यात आले आहे. या कार्यक्रमासाठी आपण यंदाकरिता भागणी केलेले २ लक्ष टन अन्नधान्य संपूर्णपणे प्राप्त झाल्यास, अंदाजे २० कोटी अमदिवसांचे काम आपल्याला पुरविले येईल. आतापर्यंत १.४१ लक्ष टन एवढे अन्नधान्य केंद्र शासनाने पुरविले आहे. उरलेले अन्नधान्य देखील त्या शासनाकडून मिळू शकेल व भावी काळात “कामासाठी धान्य” हा कार्यक्रम केंद्र शासनाच्या मदतीने चालू ठेवणे शक्य होईल अशी अपेक्षा आहे.

३८. या वर्षी पुढील विधेयके विचारार्थ मांडली जाण्याची शक्यता आहे:—

- (१) महाराष्ट्र सिहस्थ मेळा यात्रेकर्त्तवरील कर विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ६ चे रूपांतरित विधेयक).
- (२) महाराष्ट्र ग्रामपंचायती (लोकसभा निवडणुकांमुळे निवडणुका तात्पुरत्या लांबणीवर टाकणे) विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ७ चे रूपांतरित विधेयक).
- (३) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या (जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या यांच्या निवडणुका लांबणीवर टाकणे व सुधारणा) (सुधारणा) विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ८ चे रूपांतरित विधेयक).
- (४) महाराष्ट्र पाणीपुरवठा व गटारव्यवस्था मंडळ (सुधारणा) विधेयक १९८०, (महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ९ चे रूपांतरित विधेयक).
- (५) आकस्मिकता निधी (तात्पुरती सुधारणा) विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक १० चे रूपांतरित विधेयक).
- (६) महाराष्ट्र नगरपालिका आणि महाराष्ट्र नगरपालिका (आगामी सार्वत्रिक निवडणुकांमुळे नगरपालिकांच्या निवडणुका लांबणीवर टाकणे) (सुधारणा) विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ११ चे रूपांतरित विधेयक).
- (७) मुंबई भूमि सुधार योजना (सुधारणा) विधेयक, १९८० (१९७९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक १२१ चे रूपांतरित विधेयक).
- (८) महाराष्ट्र पूरक विनियोजन विधेयक, १९८०.
- (९) महाराष्ट्र महानगरपालिका (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१०) इलाखा शहर लघुवाद न्यायालये (महाराष्ट्र सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (११) महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन करणे) विधेयक, १९८०.
- (१२) मुंबई औद्योगिक संबंध व औद्योगिक विवाद (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१३) महाराष्ट्र नगरपालिका (सुधारणा) विधेयक, १९८०.

- (१४) मुंबई ग्रामपंचायत (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१५) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१६) महाराष्ट्र सहकारी संस्था (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१७) महाराष्ट्र माथाडी, हमाल व इतर थमजीवी कामगार (नोकरीचे नियमन व कल्याण) (सुधारणा) विधेयक, १९८०.
- (१८) औद्योगिक विवाद अधिनियम, १९४६ व महाराष्ट्र कारखान्यांतील कामगारांना वेकार भत्ता (हंगामी कालाकरिता) अधिनियम, १९७६ (सुधारणा) विधेयक, १९८०.

३९. सन्माननीय सदस्यांता माहीतच आहे की, लोकसभेच्या निवडणुका राज्यात नुकत्याच शांततेने व सुरक्षीतपणे पार पडल्या. सर्व राजकीय पक्ष आणि लोकशाहीवर निष्ठा ठेवणाऱ्या सुजाण जनतेच्या सहकार्यामुळेच मुख्यत्वे हे शक्य झाले. जनतेने दिलेल्या कौलाचा मान राखणे हे आपणा सर्वांचे कर्तव्य आहे. व्यापक राष्ट्रहित नजरेसमोर ठेवून समाजहिताच्या सर्व प्रश्नांवर नव्या मध्यवर्ती सरकारला माझ्या सरकारचे संपूर्ण सहकार्य राहील.

माननीय सदस्यहो, माझ्या शासनाने विविध क्षेत्रांत बजावलेली कामगिरी तसेच काही महत्त्वाच्या धोरणविषयक बाबी आणि कार्यक्रम आपणापुढे ठळकपणे मांडण्याचा सी प्रयत्न केला आहे. दोन आठवड्यांच्या या अल्पमुदतीच्या अधिवेशनात आपणापुढे पूरक मागण्या सादर केल्या जाणार आहेत व त्यांवर आपल्याला विचार करावयाचा आहे. तसेच, अध्यादेशांची रूपांतरित विधेयके, इतर सरकारी तसेच बिनसरकारी कामकाज यावरसुद्धा आपणास विचार करावयाचा आहे. कार्यसूची-नुसार विधानमंडळापुढे जे भरपूर काम आहे त्यावर आपल्या मार्गदर्शनाखाली व सहकार्याने सर्वांगीण चर्चा केली जाईल व आपल्या विधानमंडळाच्या उज्ज्वल परंपरेनुसार सर्व कामकाज वेळवर पार पाडले जाईल अशी मला आशा आहे.

जय हिंद !

○ ○ ○

मुद्रणस्थळ : शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

